

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд на тема: „**Асертивност и темпераментова характеристика ергичност на учители**“ за присъждане на ОНС „доктор“ по област на висше образование 3. „Социални, стопански и правни науки“; Професионално направление 3.2 „Психология“, Научна специалност „Педагогическа и възрастова психология“

автор: Андреас Апостолос Зисис

научен ръководител: доц. д-р Мария Мутафова

рецензент: доц. д.н. Стоил Мавродиев

Процедура и предоставени материали

Представеният от докторант Андреас Апостолос Зисис комплект материали на хартиен носител е в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за приложението му и Вътрешните правила за развитие на академичния състав на ЮЗУ „Н. Рилски“, и включва дисертация, автореферат, автобиография, списък с публикации и др. Процедурата е законосъобразна.

Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Темата на дисертационния труд – „Асертивност и темпераментова характеристика ергичност на учители“ – е подчертано актуална в контекста на съвременната образователна психология. В условията на бързи социални, технологични и културни промени ролята на учителя се трансформира от традиционен транслятор на знания към фасилитатор, лидер, който оказва емоционална подкрепа на своите ученици. Асертивността (assertiveness) като умение за балансирано изразяване на нужди и граници, и ергичността (ergicity) като темпераментна характеристика, свързана с енергичност, упоритост и адаптивност, са ключови фактори за ефективността на учителите. Дисертацията успешно адресира липсата на интегрирани изследвания върху взаимодействието между тези два конструкта, особено в българския образователен контекст, където учителското професионално изтощаване и емоционалната регулация са все по-често обсъждани проблеми.

Целта на изследването – да се изследват взаимовръзките между различните нива на асертивност и ергичност сред учителите – е добре формулирана и целесъобразна. Тя

се подкрепя от четири задачи и четири логично извлечени хипотези, които са тествани емпирично. Това подчертава научната строгост и практическата насоченост на работата.

Актуалността на труда е отлично обоснована, целите и хипотезите са прецизни и директно свързани с теоретичната рамка.

Познаване на проблема

Докторантът демонстрира дълбоко познаване на проблема, като интегрира класически и съвременни теории от психологията на темперамента и поведението. В глава 1 („Theoretical views“) са представени ключови концепции: от принципите на образованието (Bandura, 1997; Thody et al., 2000) до влиянията върху учителското поведение (Athanasoula-Reppa, 1998; Butler, 2007). Особено задълбочено е обсъждането на асертивността (Salter, 2002; Wolpe, 1993) и ергичността като компонента на темперамента (Rusalov, 1989; Mutafova, 2011). Използвани са над 140 източника, включително международни (Allport, 1961; Eisenberg et al., 2004) и български автори (Peneva & Mavrodiev, 2013; Mutafova, 2007), което показва широка ерудиция и способност за синтез. Проблемът е контекстуализиран в съвременния образователен ландшафт, с акцент върху мултикултурализма, технологичните промени и емоционалното здраве на учителите.

Обща характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд е добре структуриран и логично развит. Въведението очертава актуалността на темата, като подчертава многостранната роля на учителя (Troulis, 1996; Kanakis, 2001) и връзката между асертивност и ергичност.

Глава 1 предоставя солидна теоретична база, разделена на три основни подтеми: принципи и цели на образованието, влияния върху учителското поведение и теории за асертивност и темперамент. Докторантът детайлно анализира основните принципи на образованието, като набляга на развитието на личността, равенството, интеграцията на ИКТ и холистичното развитие (Bandura, 1997; Thody et al., 2000; Blank & de las Alas, 2009). В подтемата за влиянията се обсъждат професионализмът, емоционалната зрялост, адаптивността и ролята на емоциите в класната стая (Athanasoula-Reppa, 1998; Butler, 2007; Chatzichristou, 2004). Най-силната част е анализът на асертивността и ергичността: темпераментът е представен чрез класически модели (Хипократ, Кант, Ротбарт, Русалов, Бъс и Пломин), с фокус върху ергичността като енергична диспозиция (Rusalov, 1989), а

асертивността – като балансирано поведение (Salter, 2002; Wolpe, 1993; Alberti & Emmons, 1970). Тази глава е оригинална в синтеза си, като свързва биологични и социални аспекти, но можеше да включи повече критични сравнения между теориите.

Глава 2 описва изследванската програма: целта е да се проучи взаимодействието между асертивността и ергичността, с четири задачи, фокусирани върху емпирични условия, извадка и анализ. Хипотезите са ясно формулирани: зависимост между асертивност и ергичност (X1), независимост от пола за ергичността (X2) и асертивността (X3), и липса на връзка с трудовия стаж (X4). Обектът е асертивността и ергичността на учителите, а извадката – 120 учители (31 мъже, 89 жени, среден стаж 13 години) от три региона (Добринище, Перник, Бобов дол). Методите са подходящи: Rusalov's Personal Temperament Scale за ергичност (обектно и субектно ориентирана) и Personal Scale for Assertive Profile (Yordanova, 1996) за асертивност, с акцент върху невербални и вербални характеристики. Статистическата обработка (SPSS v.20) включва Independent Samples t-Test, Linear Regression и Chi-Square, което е адекватно за тестване на хипотезите. Тази глава е компактна и методологично строга, но липсва детайлно обсъждане на валидността на инструментите в български контекст.

Глава 3 представя анализа на резултатите, с детайлен преглед на валидност, надеждност и статистически методи (ANOVA, t-Test, регресия). Резултатите показват: 78% висока ергичност, 17% средна, 5% ниска (Фиг. 1). Хипотеза 1 е частично потвърдена – слаба положителна корелация ($R=0.208$, $R^2=0.043$, $p=0.023$), но моделът не е адекватен (Таблицы 1-3). Хипотеза 2 е потвърдена – няма зависимост от пола за нива на ергичност ($p>0.05$ за ниска, висока и средна, Таблицы 4-9). Хипотеза 3 е потвърдена – асертивността е независима от пола ($p=0.099$, Таблицы 10-11). Хипотеза 4 е отхвърлена – значима връзка между стаж и ергичност ($R=0.488$ за ниска, 0.773 за средна, 0.753 за висока; $p<0.001$, Таблицы 12-19), с директна пропорционалност. Анализът е детайлен, с графики и таблици, но фокусът върху валидност и биас (Cohen et al., 2007) е по-скоро общ, без специфични тестове за данните. Оценката е висока – трудът е оригинален, научно обоснован и с практическа стойност, макар някои анализи да са базирани на самоотчети, което може да въведе субективност.

Заклученията и препоръките са логични: асертивността медира темперамента и професионалното представяне; препоръчват се тренинги за асертивност в учителската подготовка.

Формулирани са 4 приноса, които могат да бъдат обобщени по следния начин:

1. Разработване на интегриран теоретичен модел, свързващ асертивността и ергичността като медиатор между темперамента и учителската ефективност.
2. Емпирично доказване на частична зависимост между асертивност и ергичност, независимост от пола и значима връзка с трудовия стаж върху българска извадка.
3. Обогаляване на знанията за професионалното развитие на учителите.
4. Конкретни практически препоръки за тренинги по асертивност и емоционална регулация.
5. Методологичен принос чрез комбинация от психометрични инструменти, приложими в бъдещи изследвания.

Преценка на публикациите по дисертационния труд

Трите публикации са пряко свързани с темата на дисертацията. Те обхващат ключови аспекти като теоретични модели на ергичността и емпирични данни за асертивността в образованието. Покриват се националните минимални изисквания от 30 точки.

Лично участие на докторанта

Нямам съмнения, че докторантът е реализирал самостоятелно теоретичното и емпиричното изследване, както и анализа, и интерпретациите на резултатите. Изборът на методи, събирането на данни от 120 респондента и статистическата обработка носят белезите на индивидуален принос.

В дисертацията не се установява наличие на плагиатство – всички цитати са коректно посочени, а оригиналните идеи са ясно разграничени.

Автореферат

Авторефератът е компактен и точно отразява съдържанието на дисертацията. Той представя целта, задачите, методите, ключовите резултати и приносите, с акцент върху емпиричните открития. Структурата е логична, а езикът – научен и ясен. Авторефератът подчертава актуалността и практическата приложимост, което го прави подходящ за научното жури.

Критични бележки (конструктивни препоръки):

Дисертационният труд е на високо ниво, но има място за подобрения. Теоретичната глава, освен че е относително кратка, е предимно описателна; липсва по-задълбочена критична оценка и сравнителен анализ между отделните теории за темперамента. Извадката от 120 учители е ограничена географски (основно от Благоевградска и Софийска област) и не е напълно представителна за национално ниво,; препоръчвам бъдещи изследвания с по-широка национална или международна извадка, включително учители от различни нива на образование (основно, средно). В бъдещи изследвания освен въпросници би могло да се използва наблюдение, интервюта, дори биологични маркери за ергичност (напр. физиологични измервания). Някои статистически анализи изискват по-дълбоко обсъждане на потенциални модериращи фактори (напр. възраст или културен контекст).

Въпреки посочените критични бележки, те не намаляват общата висока научна и практическа стойност на труда.

Заключение:

Дисертационният труд отговаря на утвърдените стандарти. Същият е реализиран на много добро научно равнище. Докторантът притежава задълбочена психологическа подготовка и изследователски компетентности. Всичко това ми дава основание да дам своята положителна оценка за присъждането на образователна и научна степен „доктор“ на Андреас Зисис по област на висше образование 3. „Социални, стопански и правни науки“; Професионално направление 3.2 „Психология“, Научна специалност „Педагогическа и възрастова психология“, и ще гласувам положително. Препоръчвам на останалите членове на научното жури също да дадат положителна оценка.

Благоевград

20.04.2026

Рецензент:

доц. д.н. Стоил Мавродиев

REVIEW

of the dissertation thesis on the topic: “**Assertiveness and temperament’s characteristic ergicity of teachers**” for the award of the educational and scientific degree “Doctor” in the field of higher education 3. “Social, Economic and Legal Sciences”; Professional field 3.2 “Psychology”, Scientific specialty “Educational and developmental psychology ”

Author: Andreas Apostolos Zisis

Supervisor: Assoc. Prof. Maria Mutafova, Ph.D.

Reviewer: Assoc. Prof. Stoil Mavrodiev, Ph.D., D.Sc.

Procedure and Submitted Materials

The set of materials submitted by doctoral candidate Andreas Apostolos Zisis on paper is in full compliance with the requirements of the Law on the Development of Academic Staff in the Republic of Bulgaria (ZRASRB), its Implementing Regulations, and the Internal Rules for the Development of the Academic Staff of South-West University “Neofit Rilski”. The materials include the dissertation, abstract, curriculum vitae, list of publications, and others. The procedure is lawful.

Relevance of the Topic and Appropriateness of the Set Goals and Objectives

The topic of the dissertation thesis – “Assertiveness and Temperament Characteristic Ergicity of Teachers” – is distinctly relevant in the context of contemporary educational psychology. In conditions of rapid social, technological, and cultural changes, the role of the teacher is transforming from a traditional transmitter of knowledge into a facilitator and leader who provides emotional support to students. Assertiveness (as the skill of balanced expression of needs and boundaries) and ergicity (as a temperament characteristic related to energy, persistence, and adaptability) are key factors for teacher effectiveness. The dissertation successfully addresses the lack of integrated research on the interaction between these two constructs, especially in the Bulgarian educational context, where teacher professional burnout and emotional regulation are increasingly discussed issues.

The aim of the study – to investigate the interrelationships between different levels of assertiveness and ergicity among teachers – is well formulated and appropriate. It is supported

by four tasks and four logically derived hypotheses that have been empirically tested. This demonstrates the scientific rigor and practical orientation of the work.

The relevance of the thesis is excellently substantiated; the goals and hypotheses are precise and directly linked to the theoretical framework.

Knowledge of the Problem

The doctoral candidate demonstrates a profound knowledge of the problem by integrating classical and contemporary theories from the psychology of temperament and behavior. In Chapter 1 (“Theoretical views”), key concepts are presented: from the principles of education (Bandura, 1997; Thody et al., 2000) to influences on teacher behavior (Athanasoula-Reppa, 1998; Butler, 2007). Particularly in-depth is the discussion of assertiveness (Salter, 2002; Wolpe, 1993) and ergicity as a component of temperament (Rusalov, 1989; Mutafova, 2011). More than 140 sources have been used, including international authors (Allport, 1961; Eisenberg et al., 2004) and Bulgarian authors (Peneva & Mavrodiev, 2013; Mutafova, 2007), which testifies to broad erudition and the ability to synthesize. The problem is contextualized within the contemporary educational landscape, with an emphasis on multiculturalism, technological changes, and the emotional health of teachers.

General Characteristics and Evaluation of the Dissertation Thesis

The dissertation thesis is well structured and logically developed. The introduction outlines the relevance of the topic, highlighting the multifaceted role of the teacher (Troulis, 1996; Kanakis, 2001) and the relationship between assertiveness and ergicity.

Chapter 1 provides a solid theoretical foundation, divided into three main sub-themes: principles and goals of education, influences on teacher behavior, and theories of assertiveness and temperament. The doctoral candidate analyzes in detail the basic principles of education, emphasizing personality development, equality, integration of ICT, and holistic development (Bandura, 1997; Thody et al., 2000; Blank & de las Alas, 2009). In the sub-theme on influences, professionalism, emotional maturity, adaptability, and the role of emotions in the classroom are discussed (Athanasoula-Reppa, 1998; Butler, 2007; Chatzichristou, 2004). The strongest part is the analysis of assertiveness and ergicity: temperament is presented through classical models (Hippocrates, Kant, Rothbart, Rusalov, Buss and Plomin), with a focus on ergicity as an energetic disposition (Rusalov, 1989), and assertiveness as balanced behavior (Salter, 2002;

Wolpe, 1993; Alberti & Emmons, 1970). This chapter is original in its synthesis, linking biological and social aspects, although it could have included more critical comparisons between the theories.

Chapter 2 describes the research program: the aim is to study the interaction between assertiveness and ergicity, with four tasks focused on empirical conditions, sample, and analysis. The hypotheses are clearly formulated: a relationship between assertiveness and ergicity (H1), independence of ergicity from gender (H2) and assertiveness from gender (H3), and no relationship with length of service (H4). The object is the assertiveness and ergicity of teachers, and the sample consists of 120 teachers (31 men, 89 women, average service length of 13 years) from three regions (Dobrinishte, Pernik, Bobov Dol). The methods are appropriate: Rusalov's Personal Temperament Scale for ergicity (object- and subject-oriented) and the Personal Scale for Assertive Profile (Yordanova, 1996) for assertiveness, with emphasis on non-verbal and verbal characteristics. Statistical processing (SPSS v.20) includes Independent Samples t-Test, Linear Regression, and Chi-Square, which is adequate for testing the hypotheses. This chapter is compact and methodologically rigorous, although a more detailed discussion of the validity of the instruments in the Bulgarian context is lacking.

Chapter 3 presents the analysis of the results, with a detailed review of validity, reliability, and statistical methods (ANOVA, t-Test, regression). The results show: 78% high ergicity, 17% medium, 5% low (Fig. 1). Hypothesis 1 is partially confirmed – a weak positive correlation ($R=0.208$, $R^2=0.043$, $p=0.023$), but the model is not adequate (Tables 1-3). Hypothesis 2 is confirmed – no gender dependence for ergicity levels ($p>0.05$ for low, high, and medium; Tables 4-9). Hypothesis 3 is confirmed – assertiveness is independent of gender ($p=0.099$, Tables 10-11). Hypothesis 4 is rejected – a significant relationship exists between length of service and ergicity ($R=0.488$ for low, 0.773 for medium, 0.753 for high; $p<0.001$, Tables 12-19), with direct proportionality. The analysis is detailed, with graphs and tables, but the focus on validity and bias (Cohen et al., 2007) remains rather general, without specific tests for the data. The overall evaluation is high – the thesis is original, scientifically substantiated, and of practical value, although some analyses are based on self-reports, which may introduce subjectivity.

The conclusions and recommendations are logical: assertiveness mediates temperament and professional performance; trainings in assertiveness are recommended for teacher training.

Four contributions have been formulated, which can be summarized as follows:

1. Development of an integrated theoretical model linking assertiveness and ergicity as a mediator between temperament and teacher effectiveness.
2. Empirical proof of a partial relationship between assertiveness and ergicity, independence from gender, and a significant relationship with length of service on a Bulgarian sample.
3. Enrichment of knowledge about the professional development of teachers.
4. Specific practical recommendations for assertiveness and emotional regulation trainings.
5. Methodological contribution through the combination of psychometric instruments applicable in future research.

Evaluation of Publications Related to the Dissertation Thesis

The three publications are directly related to the topic of the dissertation. They cover key aspects such as theoretical models of ergicity and empirical data on assertiveness in education. They meet the national minimum requirements of 30 points.

Personal Contribution of the Doctoral Candidate

I have no doubts that the doctoral candidate independently carried out the theoretical and empirical research, as well as the analysis and interpretation of the results. The choice of methods, data collection from 120 respondents, and statistical processing bear the hallmarks of individual contribution.

No plagiarism has been established in the dissertation – all quotations are correctly cited, and original ideas are clearly distinguished.

Abstract

The abstract is compact and accurately reflects the content of the dissertation. It presents the aim, tasks, methods, key results, and contributions, with an emphasis on the empirical findings. The structure is logical, and the language is scholarly and clear. The abstract highlights the relevance and practical applicability, making it suitable for the scientific jury.

Critical Remarks (Constructive Recommendations):

The dissertation thesis is of a high standard, but there is room for improvement. The theoretical chapter, besides being relatively short, is predominantly descriptive; a more in-depth critical assessment and comparative analysis between the various temperament theories is lacking. The sample of 120 teachers is geographically limited (mainly from the Blagoevgrad and Sofia regions) and is not fully representative at the national level. I recommend future studies with a broader national or international sample, including teachers from different educational levels (primary and secondary). In future research, in addition to questionnaires, observation, interviews, and even biological markers for ergicity (e.g., physiological measurements) could be used. Some statistical analyses require a deeper discussion of potential moderating factors (e.g., age or cultural context).

Despite the critical remarks noted, they do not diminish the overall high scientific and practical value of the work.

Conclusion:

The dissertation meets the established standards. It has been carried out at a very high scientific level. The doctoral candidate possesses thorough psychological training and strong research competencies. All of this gives me sufficient grounds to give my positive assessment for the award of the educational and scientific degree “Doctor” to Andreas Zisis in the field of higher education 3 “Social, Economic and Legal Sciences”; professional direction 3.2 “Psychology”; scientific specialty “Educational and developmental psychology”. I will vote in favour and recommend that the other members of the scientific jury also give a positive assessment.

Blagoevgrad
20.04.2026

Reviewer:

Assoc. Prof. Stoil Mavrodiev, Ph.D., D.Sc.